Беларуская Школьная Рада.

Арытмэтычная тэрмінолёгія

Укладзена камісіяй Менскага Беларускага Пэдагогічнага Інстытуту.

ВІЛЬНЯ — 1921 г.

Друкарня «Віленскага Выдавецтва».

лік — число
адзінка — единица
прыродны сьцяг (рад) лікаў — естественный ряд чиселъ
лічэньне — счисленіе
зьлічэньне — счетъ
слоўнае лічэньне або слоўная нумэрацыя — словесное счисленіе или словесная нумерація
дзесяток — десятокъ
пісьменнае лічэньне — письменное счисленіе
лічба, лічбіна — цыфра
арытмэтычнае дзеяньне - ариѳметическое дѣйствіе
складаньне — сложеніе
складаны, складанка — слагаемое
зьлічво, сума — сумма

Арытмэтычнае дзеяньне, пры помачы якога знаходзіцца зьлічво некалькіх лікаў, завецца складаньнем.

знак складаньня — знак сложенія
Галоўная ўласьцівасьць зьлічва. Зьлічво не залежыць ад тага парадку, у якім мы лучым адзінкі складанак — главное свойство суммы. Сумма не зависитъ отъ того порядка, въ какомъ мы соединяемъ единицы слагаемыхъ
перастаўная і злучная ўласьцівасьць зьлічва — перемѣстительное и сочетательное свойство суммы
зьлічво ня зьменіцца ад зьмены парадку складанак — сумма не измѣнится отъ перемѣны порядка слагаемыхъ
зьлічво ня зьменіцца, калі некалькі складаных заменім іх зьлічвом — сумма не измѣнится, если нѣсколько слагамыхъ мы замѣнимъ ихъ суммою
каб да якога-небудзь ліку дадаць зьлічво, даволі дадаць да гэнага ліку кожную складанку адну за адной — чтобы къ какому-нибудь числу прибавить сумму, достаточно прибавить къ этому числу каждое слагаемое одно за другимъ
павялічэньне ліку на другі лік — увеличеніе числа на другое число
каб даведацца зьлічво — чтобы узнать сумму
прылічыць — присчитать
хай трэба скласьці — пусть требуется сложить
зацéміць — замѣтить
рыса — черта
рыска — черточка
адыманьне — вычитаніе
азначэньне — опредѣленіе

адыманьнем завецца арытмэтычнае дзеяньне, пры помачы якога па даным зьлічве і ад ным складаным знаходзіцца другі складаны

зьмяншаны (зьмéншанік) — уменьшаемое
адыманы (адымнік) — вычитаемое
астача ці розьніца — остатокъ или разность
паменшаньне ліку на другі лік — уменьшеніе числа на другое число
прыраўнаваньне двух лікаў — сравненіе двухъ чиселъ
даведацца наколькі адзін лік вялікшы за другі — узнать насколько одно число больше другого

зьмена зьлічва і астачы — измҌненіе суммы и остатка

калі да якое-небудзь складанкі дададзё и некалькі адзінак, то зьлічво павялічыцца на гэталькі-ж адзінак,

калі ад якое-небудзь складанкі адымем некалькі адзінак, то зьлічво паменшыцца на гэталькі-ж адзінак.

зьмена астачы пры зьмене аднаго з даных лікаў — измҌненіе остатка при измҌненіи одного изъ данныхъ чиселъ

калі да зьмяншанага дададзём некалькі адзінак, дык астача павялічыцца на гэталькі-ж адзінак,

калі ад зьмяншанага адымем некалькі адзінак, дык астача зьменшыцца на гэталькі-ж адзінак

калі да адыманага дададзём некалькі адзінак, дык астача зьменшыцца на гэталькі-ж адзінак,

калі ад адыманага адымем некалькі адзінак, дык астача павялічыцца на гэталькі-ж адзінак.

зьмена астачы пры зьмене абодвух даных лікаў—измҌненіе остатка при измҌненіи обоихъ данныхъ чиселъ

калі зьмяншаны і адыманы павялічым на адзін і той-жа лік, дык астача ня зьменіцца,

калі зьмяншаны і адыманы паменшым на адзін і той-жа лік, дык астача ня зьменіцца.

множаньне — умноженіе

множаньнем завецца арытмэтычнае дзеяньне, пры помачы якога адзін даны лік бярэцца складаным гэталькі разоў, колькі ў другім даным ліку ё адзінак.

множны — множимое
множнік — множитель
множыва — произведеніе
сумножнікі — сомножители
дзяленьне — дҌленіе

дзяленьнем завецца арытмэтычнае дзеяньне, пры помачы якога па даным множыве і адным сумножніку знаходзіцца другі сумножнік.

дзельны — дҌлимое
дзельнік — дҌлитель
дзель — частное
велічыня дзелі не залежыць ад таго, ці азначае яна множны ці множнік — величина частного не зависитъ отъ того, означаетъ ли оно множимое или множителя

колькі разоў меншы даны лік зьмяшчаецца ў вялікшым даным ліку — сколько разъ меньшее данное число содержится въ большемъ данномъ числҌ.

у колькі разоў адзін лік вялікшы або меншы за другі даны лік — во сколько разъ одно данное число больше или меньше другого даннаго числа

даны лік раскласьці на некалькі роўных частак — данное число разложить на нҌсколько равныхъ частей

даны лік маменшыць у некалькі разоў — данное число уменьшить въ нҌсколько разъ

іме́нныя (мерныя) лікі — именованныя числа

вярхніна — поверхность
плошча площадь
утоўпнасьць — емкость, вмҌстимость.

утоўпны — вмҌстительный
абнятак — объёмъ
значэньне велічыні — значеніе величины
помер велічыні — измҌреніе величины
памерыць якое не́будзь значэньне велічыні значыць выказаць яго пры помачы аднае або некалькіх адзінак гэтае велічыні — измҌрить какое-либо значеніе величины значитъ выразить его при помощи одной или нҌсколькихъ единицъ этой величины
меры даўжыні (або адлежнасьцяй) — мҌры длины (или разстояній)
адзінкавыя адносіны — единичное отношеніе
цяжар — тяжесть
плыўкое цела — жидкое тҌло
сыпкое цела — сыпучее тҌло
вага — вҌсъ
меры аптакарскае вагі—мҌры аптекарскаго вҌса
грошы — деньги
манэта — монета
грош — $^1/_2$ копейки
рубе́ль — рубль
чырване́ц, залатнік — червонецъ
меры паперы — меры бумаги
меры часу — меры времени
пара — сутки
век, стагодзьдзе — столҌтіе
тыдзень — недҌля
гадзіна — часъ
часіна — минута
сэкунда — секунда
звычайны год—простой годъ
пераступны *) год — високосный год

Назовы месяцаў: студзень, люты, сакавік, красавік, май, чэрвень, ліпень, жнівень, верасень, кастрычнік, лістапад, сьнежань.

Назовы дзён: нядзеля, панядзелак, аўторак або другадзень, серада, чацьвер, пятніца, сыбота.

часалічэньне — лҌтосчисленіе
аднаіме́нны лік — простое именованное число
многа ці шматіменны лік — составное именованное число
ператварэньне іме́ннага ліку— преобразованіе именованнаго числа
роўнасьць і няроўнасьць іме́нных лікаў — равенство и неравенство именованныхъ чиселъ
раздрабненьне — раздробленіе
збуйненьне — превращеніе
вылічэньне часу — вычисленіе времени
падзельнасьць лікаў — дҌлимость чиселъ
знакі падзельнасьці — признаки дҌлимости
калі кожны складаны дзеліцца на адзін і той-жа лік, то і сума падзеліцца на гэны лік — если каждое слагаемое дҌлится на одно и то же число, то и сумма раздҌлится на то же число
калі адзін з двух складаных дзеліцца, а другі ня дзеліцца на які-небудзь лік, то сума іх не падзеліцца на гэны лік — если одно изъ двухъ слагаемыхъ дҌлится, а другое не дҌлится на какое-нибудь число, то сумма ихъ не раздҌлится на это число

**) Курсыў паказуе націск.*

на 2 дзеліцца толькі такі лік, што канчаецца нулем або цотнаю лічбаю;

на 4 дзеліцца толькі такі лік, што канчаецца двума нулямі або ў якога дзьве апошнія лічбіны паказуюць лік, які дзеліцца на 4;

на 8 дзеліцца толькі такі лік, што канчаецца трыма нулямі, або ў якога пры апошнія лічбіны паказуюць лік, які дзеліцца на 8;

на 5 дзеліцца толькі такі лік, што канчаецца нулем або лічбінаю 5;

на 10 дзеліцца такі лік, што канчаецца нулем;

на 3 дзеліцца толькі такі лік, у якога зьлічво лічбаў дзеліцца на 3;

на 9 дзеліцца толькі такі лік, у якога зьлічво лічбаў дзеліцца на 9.

лікі простыя (прапачатныя) і складаныя — числа простыя и составныя

агульны найвялікшы падзельнік — общій наибольшій дѣлитель

найменшы супольны многаразны — общее наименьшее кратное

дробязь — дробь

дробязьны лік — дробное число

звычайная дробязь — обыкновенная дробь

паняцьце аб долях адзінкі — понятіе о долях единицы

мяшаны лік—смѣшанное число

лічнік — числитель

назоўнік — знаменатель

няправедная дробязь — неправильная дробь

скарочаньне дробязі — сокращеніе дроби

вылучэньне цэлага ліку з дробязі — исключеніе цѣлаго числа изъ дроби

знаходжаньне няведамага ліку па данай яго дробязі — нахожденіе неизвѣстнаго числа по данной его дроби

іменныя дробязі — именованныя дроби

дзесятковыя дробязі — десятичныя дроби

прыраўнаваньне дзесятковых дробязяй — сравненіе десятичныхъ дробей

прыблізная дзель—приближенное частное

ператварэньне звычайных дробязяй у дзесятковыя—обращеніе обыкновенныхъ дробей въ десятичныя

закончаныя і бязьмежныя дзесятковыя дробязі — конечныя и безконечныя десятичныя дроби

пэрыядычныя дробязі— періодическія дроби

адносіны двох лікаў—отношеніе двухъ чиселъ

склады адносін — члены отношеній

першы або пярэдны склад — предыдущій членъ

другі або наступны склад — послѣдующій членъ

залежнасьць паміж складамі адносін і самымі адносінамі—зависимость между членами отношенія и самимъ отношеніемъ

адваротныя адносіны —обратныя отношенія

пропорцыя — пропорція

канцавыя склады — крайніе члены

сярэднія склады — средніе члены

проста пропорцыянальныя і адваротна пропорцыянальныя велічыні — прямо пропорціональныя и обратно пропорціональныя величины

простае і складанае трайное правіла — простое и сложное тройное правило

процэнт — процентъ

пазычальнік — заимодавецъ

дэбітар (даўжнік)—должникъ

пачаткавы капітал — начальны капиталъ

наросшы капітал — нарощенный капиталъ

вэксаль — вексель

валюта вэксаля — валюта векселя

пропорцыянальны падзел або правіла таварыства — пропорціональное дѣленіе или правило товарищества

зьмяшэньне — смѣшеніе

мешаніна — смѣсь

сплаў — сплавъ

коў — металъ.